

DE OORLOG TEGEN IRAK SCHENDT HET INTERNATIONAAL RECHT, Jan Wouters en Frederik Naert, *De Financieel-Economische Tijd*, 22/03/2003

De juridische rechtvaardigingen die worden ingeroepen voor de huidige oorlog tegen Irak vinden volgens Jan Wouters en Frederik Naert geen steun in het internationaal recht. De door de Veiligheidsraad reeds aangenomen resoluties machtigen deze oorlog niet. Evenmin gaat het om een legitieme uitoefening van het recht tot zelfverdediging.

De auteurs zijn resp. hoogleraar en assistent internationaal recht aan de K.U.Leuven.

In de nacht van 19 op 20 maart ontketenden de V.S. en het Verenigd Koninkrijk hun militaire operaties tegen Irak. Het Verenigd Koninkrijk beroept zich ter rechtvaardiging hiervan op bestaande resoluties van de VN-Veiligheidsraad. De Amerikanen baseren zich ook op deze resoluties, maar bovendien op een recht tot "preventieve zelfverdediging". Daarnaast schermen beide landen met humanitaire redenen. Naar ons oordeel doorstaan deze argumenten de toets van het huidige internationaal recht niet.

Het Handvest van de Verenigde Naties verplicht de leden van de VN - zowat alle landen ter wereld, waaronder de V.S., het Verenigd Koninkrijk en Irak - geschillen vreedzaam te beslechten en verbiedt de bedreiging met of het gebruik van geweld in de internationale betrekkingen tussen deze leden. De wereld is helaas niet perfect en dat beseften de oprichters van de VN terdege. Daarom voorziet het VN-Handvest in twee uitzonderingen op het geweldverbod: enerzijds geweldgebruik toegestaan door de Veiligheidsraad, anderzijds het "inherente recht tot individuele of collectieve zelfverdediging in geval van een gewapende aanval" (artikel 51).

Laten we eerst stilstaan bij de resoluties van de Veiligheidsraad over Irak. De Veiligheidsraad heeft in het collectieve veiligheidssysteem van de VN de primaire verantwoordelijkheid voor de handhaving van de internationale vrede en veiligheid. Hij kan, als er een bedreiging of verbreking van de vrede is, dwangmaatregelen nemen om de vrede en veiligheid te handhaven of te herstellen (hoofdstuk VII van het Handvest). Die dwangmaatregelen mogen alleen een machtiging tot geweldgebruik inhouden als vreedzame middelen (zoals een embargo) onvoldoende zijn of blijken. Het VN-systeem is derhalve wezenlijk doordrongen van de idee dat geweld enkel een ultieme optie kan zijn, als alle vreedzame middelen falen.

De belangrijkste resoluties van de Veiligheidsraad waarop de V.S. en het Verenigd Koninkrijk zich beroepen, zijn 678, 687 en 1441, allen aangenomen in het kader van hoofdstuk VII. De eerste twee resoluties dateren uit de tijd van de Golfoorlog van 1990-'91, toen Irak Koeweit was binnengevallen. Resolutie 678 (29 november 1990), aangenomen nadat geweldloze VN-maatregelen Irak er niet toe gebracht hadden zich uit Koeweit terug te trekken, machtigde VN-leden die samenwerkten met Koeweit om "alle nodige middelen te gebruiken" om de Irakese bezetting van Koeweit ongedaan te maken en om "de internationale vrede en veiligheid in het gebied te herstellen". Operatie 'Desert Storm', die Koeweit bevrijdde, beruiste op die machtiging. Resolutie 687 (3 april 1991) bracht een staakt-het-vuren tot stand en legde Irak tal van verplichtingen op, o.a. de vernietiging of verwijdering van al zijn massavernietigingswapens onder internationaal toezicht. Deze wapenstilstand was afhankelijk van een formele verklaring door Irak dat het de bepalingen van deze resolutie aanvaardde. Het Verenigd Koninkrijk argumenteert dat resolutie 687 de machtiging tot geweldgebruik vervat in resolutie 678 slechts opschortte en dat een wezenlijke schending van resolutie 687 de machtiging doet heropenen.

Dat Irak reeds jaren onvoldoende meewerkt aan zijn ontwapening, staat vast: de Veiligheidsraad kwalificeerde deze houding al herhaaldelijk als een "duidelijke", "ernstige", "flagrante" en "onaanvaardbare" schending van resolutie 687. Dit werd nogmaals bevestigd in resolutie 1441 (8 november 2002), die stelt dat Irak een wezenlijke schending blijft begaan van zijn verplichtingen onder de voorgaande resoluties en die Irak "een laatste kans" geeft

om zijn verplichtingen alsnog na te komen. Daartoe moest het land o.a. binnen 30 dagen een “*actuele, nauwkeurige en volledige verklaring*” maken van al zijn programma’s inzake massavernietigingswapens. Valse of onvolledige verklaringen en een gebrek aan medewerking zouden een “*verdere wezenlijke schending*” opleveren. Resolutie 1441 stelde verder een zeer ingrijpend inspectiemechanisme in en herinnerde eraan dat “*de Veiligheidsraad Irak herhaaldelijk heeft gewaarschuwd dat het ernstige gevolgen zal dragen ten gevolge van zijn voortdurende schendingen*”.

Resolutie 1441 bevat op zich echter geenszins een machtiging tot geweldgebruik indien zich nieuwe schendingen voordoen. Zij bepaalt dat de Veiligheidsraad in dat geval onmiddellijk zal bijeenkomen om te beraadslagen over de nood tot naleving van de betreffende resoluties. Dit impliceert dat het aan de Veiligheidsraad zélf toekomt te oordelen of er een wezenlijke schending is, en zo ja, welk gevolg daaraan wordt gegeven. Frankrijk, Rusland en China, drie permanente leden, hebben deze interpretatie expliciet verdedigd in een gezamenlijke verklaring van dezelfde datum als 1441; daarin wijzen ze erop dat hun Britse en Amerikaanse collega’s bevestigd hadden dat de resolutie geen automatisme inzake geweldgebruik bevat. Rusland en China veroordelen de operaties tegen Irak dan ook als een schending van het internationaal recht.

Daarenboven werd het doel van de machtiging tot geweldgebruik in resolutie 678, nl. het ongedaan maken van de Irakese bezetting van Koeweit en het herstel van de internationale vrede en veiligheid in het gebied, in 1991 door de bevrijding van Koeweit bereikt. Bijgevolg doofde deze machtiging uit en kan zij vandaag de dag niet gereanimeerd worden zonder een uitdrukkelijke verklaring van de Veiligheidsraad in die zin.

Laat ons nu het beroep op het zelfverdedigingsrecht onder de loupe nemen. De door president Bush gelanceerde doctrine van ‘pre-emptive strikes’, d.w.z. preventieve militaire aanvallen tegen terroristen in het buitenland, werd in 2002 opgenomen in de “Nationale Veiligheidsstrategie” en de “Nationale Strategie ter bestrijding van massavernietigingswapens” van de V.S. In deze documenten behouden de V.S. zich het recht voor om preventief in zelfverdediging te handelen tegen bedreigingen van hun bevolking en belangen. Het gevaar van ontsporing is manifest en o.a. prominente Amerikanen als Jimmy Carter en Henri Kissinger waarschuwden hier reeds voor. Bovendien legt artikel 51 van het VN-Handvest het recht tot zelfverdediging aan banden: het geldt enkel “*in geval van een gewapende aanval*”. Daarvan is in casu duidelijk geen sprake; zelfs een “imminente dreiging” van een aanval ontbreekt. De militaire operaties tegen Irak zijn bijgevolg geen legitieme zelfverdediging. Overigens hebben de V.S. deze operaties bij ons weten niet aan de Veiligheidsraad gemeld als zelfverdediging, hetgeen vereist wordt door het Handvest.

De argumenten dat men het Irakese volk wil bevrijden van een wrede dictator, leunen aan bij de doctrine van humanitaire interventie. Deze doctrine vindt echter geen steun in het VN-Handvest en evenmin in het internationaal gewoonterecht. De internationale gemeenschap is hierover alsnog sterk verdeeld, zoals bleek uit de verklaring van de 133 landen van de G-77 in 1999, die de doctrine resoluut verwerpen. Bijgevolg schendt een eenzijdige humanitaire interventie zonder VN-mandaat het internationaal recht en rechtvaardigt ook zij geen geweldgebruik tegen Irak.